

SKANDINAVISK DESIGN BAG MYTEN

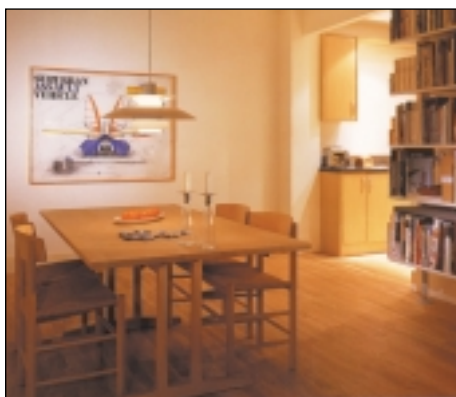

01. Björk på coveret til pladen Homogenic fra 1999. "„Thought I could organize freedom – how Scandinavian of me" synger hun på pladen. Hun bevæger sig i alle genrer, over alle grænser både kunstnerisk, kulturel, geografisk. Hun har et nordisk/islandsk udgangspunkt som er stærk influeret af det flerkulturelle og mangetydige.

02. Typisk svensk interiør, skabt af den østrigske arkitekt Josef Frank i 1930'erne. Han mente at komfort, enkelthed, lys og luft og den nære kontakt til naturen var vigtige elementer i et hjem.

03. Den danske møbeldesigner Finn Juhs Hjem fra 1950'erne. Et enkelt lyst, enkelt, og afdæmpet interiør, med stole skabt af Børge Mogensen, skabt for FDB som led et i demokratisk møbelprogram, støttet af socialdemokratiet i 1940'erne. PH. Lampen ligeledes et moderne ikon for oplysning, demokrati og moderne enkelthed.

"Forestillingen om det særligt demokratiske ved skandinavisk design er på samme måde en kolos på lerbædder. Hele den kulturelle mangfoldighed, der præger dagens skandinaviske lande, udgrænses i bestræbelserne på at opretholde forestillingen om en skandinavisk enhedskultur – og de designere, der ikke med vold og magt kan indpasses i myten om skandinavisk design, udgrænses på samme måde. Forestillingen om det særligt funktionelle ved skandinavisk design er også et luftkastel. Traditionen bygger nemlig på en fastlåst og forenklet forestilling om funktionalitet til trods for, at den stigende internationalisering netop viser, at design skal kunne forbruges på mangfoldige måder og leve op til meget forskelligartede behov. Hele forestillingen om skandinavisk design som en monolitisk og uforanderlig størrelse er i det hele taget beskæmmende i sin uvidenhed, intolerance og manglende vilje til at se i øjnene, at verden – og Skandinavien – har forandret sig siden 1930'erne."

(Den svenske designteoretiker dr.phil. Linda Rampells provokerende analyse af skandinavisk design i Design matter nr. 3, 2004)

Begrebet skandinavisk design blev for første gang fremført på en udstilling i USA i 1954. Denne udstilling blev fulgt op af andre udstillinger rundt omkring i Europa, og det betød, at begrebet snart blev spredt over hele verden. Det er et meget bredt begreb, der dækker et utal af stilretninger, udviklinger og tendenser på kryds og tværs af lande, regioner og skoler. Derfor er det også et begreb, der forenkler i forsøget på at skabe en fælles skandinavisk identitet. Det er endvidere et begreb, som ofte ser bort fra de mange påvirkninger, som de skandinaviske designere har fået fra den internationale designscene.

Skandinavisk design er særligt i den udenlandske markedsføring blevet lanceret som en bevægelse, der lægger vægt på det simple, ukomplicerede, naturbundne, folkelige og den demokratiske funktionalitet.

"Modernismens designhistorie er fuld af lignende overfladiske beskrivelser af nordisk design. Til stadighed gentages myter om nordisk design som forbundet med ... isolasjon, nærhed til naturen, protestantisk puritanisme... analyserne om denne enkelthed adskiller sig ikke fra den enkelthed, vi også finder andre steder i verden, for eksempel i Japan, i USA, i Holland eller i Tyskland."

(Vidar Halén, direktør for Kunstindustrimuseet i Oslo og kurator for udstillingen "Scandinavian design beyond the myth")

Skandinavisk design er synonymt med den funktionalisme og modernisme, der udviklede sig i 1950'erne og 1960'erne. Dette begreb var bredt dækkende og betegnede en markedsføringsstrategi og et kulturelt projekt, som skulle repræsentere Skandinavien. Der blev skabt en fortælling, der skulle øge salget og skabe en fælles skandinavisk identitet. De designobjekter, der blev skabt i denne periode, er blevet til moderne ikoner, som i dag er indbegrebet af god smag. Mange af dem er stadig i produktion og bliver solgt som klassiske designmøbler. Men det var bestemt ikke alle de skandinaviske produkter, der nåede ud over rampen og kom i produktion. I Danmark var der f.eks. mange store møbelfabrikker, der havde de fornødne midler til at markedsføre produkter i udlandet. Det samme var ikke tilfældet på Island, som ikke havde det store produktionsapparat, men som havde nogle ganske fine møbeldesignere, som måske netop på grund af den manglende markedsføring aldrig rigtigt brød igennem.

04. Dansk design udstilling på Triennalen i Milano i 1951. Dansk design blev kraftigt markedsført i udlandet i 1950'erne og det var med til at skabe dansk designs succes i 1950'erne. Svensk form arkiv/fotograf Aragazzi, Milan.

05. Præsident John F. Kennedy siddende i én af den danske designers Hans J. Wegner runde stole, designet 1949 og kaldet "The chair".

06. Et billede fra den svenske udstilling "Please disturb me" foråret 2005 i Stockholm, i Svensk form. En række unge svenskere og en række indvandrere, har stillet spørgsmål til de skandinaviske designidealer.

07. En af Italiens fremtrædende designere Andrea Brandi siddende i Gunilla Allard's stol, 'Cinema'.

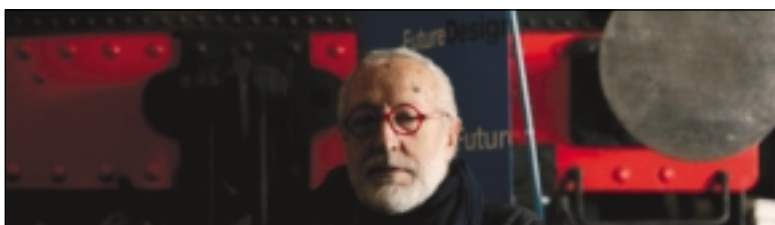
I lanceringen af skandinavisk design i såvel indland som udland er det ofte blevet gentaget, at skandinavisk design lægger vægt på det humane, fornuftige og den lavmælte, gennearbejdede formgivning. En formgivningsstrategi, der lægger vægt på stoflighed og materialeautenticitet – æstetiske idealer, der er nært forbundet med tanker om humanitet og demokrati.

Det demokratiske ideal

Med hensyn til de demokratiske idealer, som har været dyrket i nordisk design er denne ide nært knyttet til et socialdemokratisk ideologisk projekt, der har stærk sammenhæng med efterkrigstidens forestilling om "det gode design" eller det, vi i Danmark kalder demokratisk design. Ideen var at skabe gode, gennemtænkte produkter til den brede befolkning i form af gennemtænkte, enkle og holdbare møbler og produkter. Hensigten var at opdrage befolkningen i "den gode smag" og kvalitet. Spørgsmålet er selvfølgelig, om det overhovedet er et særligt demokratisk træk at etablere statsanerkendte smagskriterier, eller om der ikke snarere er tale om at pådutte andre mennesker den rigtige "stil". I de senere år har der været et stærkt oprør mod ideen om smagsmonopoler i flere af de skandinaviske lande. En lang række af bøger og udstillinger har forholdt sig kritisk reflekterende til begreber som demokratisk design og til forestillingen om "den gode smag".

Skandinavisk design i kontrast til radikal modernistisk design

Begrebet om skandinavisk formgivning tegner et billede af en formgivningstradition, der står i skarp kontrast til mange af de europæiske avantgardebevægelser, der med deres radikale design afviser historier, og som kompromisløst kaster sig ud i nye radikale formeksperimenter, som blandt andet indbefatter: radikal konstruktivisme, analytisk abstraktion, materialeminimering, askese, repetitive mønstre og utopiske idealforestillinger. Det skandinaviske design fremstår ved første øjekast langt mere modereret og upåfaldende i forhold til de radikale modernistiske bevægelser i det øvrige Europa. Ser man nærmere på skandinavisk design, har de andre europæiske bevægelser bestemt også øvet stor indflydelse på skandinavisk design. Historien om skandinavisk design har altså aldrig været så entydig og simpel.

"Verden vil kun ændre sig hvis mennesket drømmer om en anden verden. Skandinaviske designere skulle begynde at drømme – eksperimentere og vise interesse for det irrationelle og de fabulerende sider ved den skandinaviske kultur. De skandinaviske designere bør befri dem selv fra en ensidet og rationel tilgang til design og i stedet arbejde med kompleksitet, diversitet og alternative måder at tænke design på."

(Andrea Brandi)

08. Til venstre. Ung skandinavisk formgivning. Kjole, "Cybercouture Hyper Mix," designet af Pia Myrwoł og Karim Rashid i 2003. Kjolens design bestemmes af køberen, som selv indsætter mønstre på et dertil indrettet websides. Derefter produceres det "Skræddersyede" design til køberen. Mode til de individualistiske generationer. (Skandinavian design beyond the myth)

09. Til højre. Langbenet myre skabt af Ask Emil Forlev Skovgaard i 2000. Kunne ses som en humoristisk kommentar til Arne Jacobsens altoverskyggende rolle i dansk design. (Kataloget til "Scandinavian design beyond the myth")

11. Thomas Bernstrand "Do Swing" lampe skabte for det eksperimenterende hollandske designer kollektiv og firma DROOG. Han har selv udtalt at lampen er skabt som en opfordring til at bryde reglerne for god opførsel og godt design.

10. Re-design af Marcel Breuers modernistiske Wassily stol fra 1925, skabt af Alessandro Mendini i 1979. Den enkle lette stol er blevet forsynet med vilde dekorationer, som en kommentar til at ornament og dekoration var bandlyst i modernismen. I postmodernismen hyldes dekorationen og kreativitetens irrationelle og anarkistiske elementer frisatte og det geniale, vilde eller gale indfald hylides.

Skandinavisk design, redefinering 1990'erne

Et andet problem med dette entydige billede af skandinavisk design er formgivningen. Nutidens design udtrykker en mangfoldighed af forskellige udtryk skabt af individualistiske generationer, der i langt højere grad er inspireret af den globale scene. Det moderne samfund har mistet troen på de store, overordnede fortællinger eller ideologier. Det var en proces, der for alvor startede i 1960'erne med et massivt opgør med modernismen inden for både design- og kunstsce- nen. Dette opgør med modernismen resulterede i en kunst- og designscene, der i langt højere grad var fragmenteret i en mængde "små fortællinger" og forskellige stilarter. Modernismens overordnede principper eller doktriner for, hvad der er smuk eller grimt, funktionelt eller ufunktionelt, demokratisk eller udemokratisk, blev erstattet af formgivning, der ikke var så doktrinær, men som i langt højere grad afhang af en individuel fortolkning og synsvinkel.

Skandinavisk design i den postmoderne æra

Det internationale postmoderne design havde sin store gennemslagskraft i midten af 1980'erne. Designere, kunsthåndværkere og arkitekter reagerede imod modernismen og neutrale formsprog og satte spørgsmålstegn ved historiens store sociale utopier, hvor design fungerer som en drivkraft i udviklingen af et ligeværdigt og demokratisk samfund. Det er i denne periode, at de postmoderne parafraser og den eklektiske brug af historiske citater når sit højdepunkt. De skandinaviske designere forholder sig meget kritisk til begrebet skandinavisk design i denne periode.

I 1990'erne begynder flere af de skandinaviske designere at genfortolke den skandinaviske designtradition ud fra en nutidens optik, hvor de forholder sig udfordrende til traditionen, gennem en enten poetisk, kritisk reflekterende eller humoristisk returnering. I 1990'erne er der mange af de skandinaviske designere, der arbejder i internationale firmaer uden for Skandinavien, f.eks. Magis, Adidas og Capellini.

12. Høj stol BD 6 skabt af svenskeren Björn Dahlström fra 1998. En stol der videre fører arven fra den skandinaviske modernisme.

13. Hans sandgren Jacobsens "Gallery!" taburetter er oprindeligt skabt til et kunstgalleri i København. Bugen af formbøjet finer har en lang historie i Skandinavien, (der arbejdes også med formbøjet træ uden for Skandinavien) Både Alvar Aalto, Bruno Mathsson og Arne Jacobsen er blandt de internationale pionerer:

Skandinavisk design som myte

Udstillingen "Scandinavian design beyond the myth" vil gøre op med mytedannelser omkring skandinavisk design. Men hvordan kan en moderne myte overhovedet defineres og forstås?

Når vi i det daglige siger, at noget "er en myte", henviser det som oftest til, at vi mener, at der er tale om en forkert opfattelse af en sag. Herigennem er myte blevet synonym med overtro og det fejlagtige.

Dertil kommer, at myte ofte er synonym med "anakronisme", dvs. at myten tilhører en forgangen kulturs syn på verden. Men myten står først og fremmest i modsætning til den rationelle videnskab. Oplysningstiden er en periode i Europas historie, der kan tidsfæstes fra ca. 1680 – ca. 1780, og som vil alle myter til livs. Oplysningstiden fokuserer først og fremmest på den menneskelige fornuft og den videnskabelige rationalitet. Myten kom til at stå som "modbillede" til det nye, oplyste verdensbillede.

Myten kan helt overordnet ses som et forsøg på dels at skabe en kollektiv bevidsthed, dels som en skabelse af "falsk bevidsthed". Antropologer og sociologer har haft øje for mytens mange positive egenskaber i form af sammenbindende fortællinger, der sikrede sammenhæng og stabilitet.

14. Roland Barthes. Billedet er et af Roland Barthes' klassiske analyseeksempler fra essayet Billedets retorik 1964. Det er en tekst der beskæftiger sig med billeder og genstande som tegn. Selve billedet indeholder et denotativt beskrivende niveau: Tomater, løg, champignon, pasta, revet ost, en konservesdåse med ukendt indhold, samt et indkøbsnet. Et konnotativt, symbolsk niveau: iscenesatte italienskhed – med associationer til friske råvarer, kvalitet og den hyggelige familie restaurant.

Roland Barthes' myteopfattelse

En af de tænkere, som har været optaget af den moderne myte som skaber af falsk bevidsthed, er Roland Barthes (1915-1980). Roland Barthes var marxist, strukturalist og poetisk essayist. Han reflekterede over de moderne myter, som de optræder i reklamer, film, Tour de France, biler m.m.

Barthes påpegede, at de moderne myter er magtens instrument, og dens fordækte karakter fandtes i selve mytens form. Myten fordrejer og forvansker en betydning og får den til at se naturlig ud. Heri ligger dens forløjede væsen. At omforme det historiske til natur er selve mytens princip.

Roland Barthes påpeger, at myten forsimples og postulerer, at der findes uforvarende simple essenser, som at skandinavisk design er minimalistisk (det er det også andre steder), at det er demokratisk (det kan diskuteres), at det er forbundet med naturen (det har det været, men er det ikke nødvendigvis i dag), at det er humant, venligt og imødekommende (det er der bestemt en række af de førende funktionelle designere, der har været, men det er ikke æstetiske og etiske fordringer, der nødvendigvis gælder for scenen i dag). Myten er en fabel, der ved første øjekast fortæller uskyldige historier, der holder alle former for uorden og modsætninger uden for deres rækkevidde. Den lader, som om dens budskab er naturligt, eviggyldigt og ikke betinget af nogle ganske bestemte historiske eller politiske forhold.

I forhold til begrebet skandinavisk design, som opstod i 1950'erne ud fra en modernistisk forståelsesramme, har der i længere tid eksisteret en "modmyte" eller modfortælling baseret på en anden opfattelse af design og dens forhold til senmoderniteten. Modfortællingen opstår, når myten er ved at forgå – når en postmoderne forståelsesramme erstatter en modernistisk.

Sammensatheden – et værn mod mytedannelser

Roland Barthes har selv peget på kunstformer, som i selve deres natur modsætter sig enhedstænkningen, som meget hurtigt kan omdannes til myte. Han har plæderet for det åbne og sammensatte kunstværk/design, som ikke er entydigt, men opfordrer til righoldige aflæsninger. Om denne sammensathed skriver Barthes:

".. det var en sammensat kunst, som stødte an mod flere forskellige holdninger, flere forskellige sprog. Sådanne kunstnere fremkalder en fuldkommen glæde, fordi de giver et billede af en kultur, der på én gang er differentieret og kollektiv: pluralistisk. Dette billede fungerer altså som den tredje term, den subversive term i den modsætning, vi er lukket inde i: massekultur eller finkultur."

(Roland Barthes)

Nye begreber om design fra Italo Calvino

Lethed, hurtighed, nøjagtighed, synlighed, mangfoldighed og sammensathed

Bruddet med modernismen betyder også et brud med en særlig begrebsverden og optik på design. Mange af de etablerede aflæsningsformer og kategoriseringer har svært ved at definere, indfange og beskrive, hvad det er, der sker på designscenen i dag. Udstillingen "Scandinavian design beyond the myth" forsøger at belyse den nye designscene i dens rigdom og nuancer. Den modernistiske forståelsesramme rækker bestemt ikke alene, og i stedet har man valgt at inddrage en række centrale begreber hos den italienske tænker og forfatter Italo Calvino (1923-1985). Årsagen til, at Calvino inddrages i denne designudstilling, er, at han er optaget af de visuelle fremtrædelsesformer i forhold til farver, former, objekter, geometri og strukturer. Herved berører han grundelementerne i kunsthåndværkerens og designerens verden. Italo Calvino har i "Forestillinger om det nye årtusind", som var seks foredrag på Harvard Universitet i 1986, skrevet om de 6 begreber, som har en dyb rodfastelse i den europæiske kultur, men som samtidig er begreber ladet med en særlig kreativ energi og refleksiv dybde. Disse begreber er lethed, hurtighed, nøjagtighed, synlighed, sammensathed og mangfoldighed. I udstillingen grupperes gestandene efter disse begreber. Det er begreber, der både har rødder i modernismen, og som samtidig rækker ind i den postmoderne nutid.

Italo Calvinos begreber danner bro mellem modernismen og postmodernismen

Italo Calvino interesserer sig for virkelighedens mange niveauer og deres interne forbindelser mellem bystrukturer, stjernebilleder, materialeteksturer på den ene side og socialitet, kommunikation og livsformer på den anden. Herved går han imod forsimplede, generelle, abstrakte begreber, der har det med at få verden til at stivne og tørre ud. Italo Calvino har øje for det finurlige, det sjove, det alvorlige, underfundige, det præcise, det vægtige og flygtige og beskæftiger sig herved med verden i sin rigdom. Han har øje for skønheden i dens mangfoldige former, som den kan komme til udtryk i en matematisk formel, en skyformation eller et fint udkåret træskærerarbejde.

Italo Calvino blev med "Hvis en vinternat en rejsende" fra 1979 udråbt til den store postmoderne forfatter. Romanen bestod af en række begyndelser på meget forskellige romanformer og var altså en roman om romaner – en såkaldt metaroman. I denne roman skiftes der bestandigt perspektiv, og der jongleres med et utal af genrer og stilarter, uden at nøjagtigheden og præcisionen forsvinder. Calvino har ikke bare i "Hvis en vinternat en rejsende", men også i mange andre af sine romaner arbejdet med det modsætningsfyldte og mangetydige, uden at klarhed, nøjagtighed og præcision blev tabt af syne. Denne bestræbelse er ikke en postmodernistisk opfindelse, men ses igennem store dele af europæisk litteratur, filosofi, malerkunst og kan på ingen måde sidestilles med postmodernismens fade eklekticisme, hvor den forskelsløse flimren blev det evidente. I modernismen ses en stræben mod det entydige, stringente, cool og formelprægede, længslen, klarhed, enhed og stringens. Disse idealer finder man også hos Calvino, men han er udmærket klar over, at idealforestillinger holder former for skønhed, sandhed og idéverdener ude.

15. Ingo Mauer "Birdy" 2002 .

Lethed

Letheden er et begreb, som fødes af sin modsætning – tyngde. Mennesket har gennem årtusinder været optaget af at kunne overskride de jordiske forhold, at kunne hæve sig op og få klarhed over det uigennemskuelige og labyrintiske liv. Længslen efter lethed er et æstetisk og åndeligt ideal, der modsætter sig livets uudholdelige tyngde, uigennemsigthed, langsomhed og gentagelse.

Hos Calvino er lethed forbundet med det åndelige, det legende, tankens hurtighed og skønhed, elegance og poesi. I hans litterære univers møder man svævende byer, svævende himmellegemer; "Klatre Baronier" i træernes kroner. Han gør selv opmærksom på, at denne trang til lethed er forbundet med en længsel efter at fjerne sig fra tyngden i hverdagslivet. I litteraturens og poesens verden har lethed været en kvalitet, som er blevet dyrket.

Calvino gør også opmærksom på det komplekse i ideen om lethed: det er ikke et entydigt begreb. Det er forbundet med den naturvidenskabelige vision om at ophæve enhver tyngde. Nutidens informationsteknologi skaber stadig hurtigere informationsstrømme og smart design, der adlyder vægtløse mikrochips. Stræben efter lethed giver forskellige udslag, alt efter om man befinder sig i modernismens maskinalder eller i det højteknologiske postmoderne samfund.

Lethed i modernistisk design

Længslen efter lethed er i det 20. århundredes design og kunst ofte udtryk for et ønske om at overskride den sanselige erfarings grænse og et ønske om at frigøre sig fra den tyngde, stabilitet og stasis, som kunst og design før det moderne repræsenterede. Længslen efter at frigøre sig fra tyngde er derfor forbundet med utopiske forestillinger om nye sociale og politiske organiseringer. Herved bliver design således ikke længere en bekræftelse af det værende, men en markering af det, der burde være. Denne længsel ses ikke blot i skandinavisk design, men i hele den modernistiske bevægelse som sådan.

I det modernistiske design er lethed forbundet med det mobile, det transparente, med materialeminimering og med abstraktion. Tænkere som Walter Benjamin ser modernismens nye lysfyldte, lette interiører som et opgør med den kvalmende balsamerig, som mennesket havde oplevet i 1800-tallets historicistiske interiører:

"Nu bliver menneskets opholdsrum til et gennemgangsrum for alle tænkelige kræfter og bølger af lys og luft."

(Walter Benjamin, "Passageværket")

16. Le Corbusiers Villa Savoye, Frankrig 1929- 1930. Her dyrkes lethed.

Ideen er at frigøre sig fra hele den historiske tynde. Ideen om tabula rasa får modernisterne til at sværge til lette materialer, transparens og til skelettynde konstruktioner. De nye materialer i boligen er glas, stål, møbler betrukket med ofte transparente materialer. Til ideen om lethed knytter der sig en forestilling om analytisk klarhed, rationalitet, drømmen om at skære ind til benet til en ubrydelig essens.

Lethedsidealet er gennemgribende i modernismens design. Det kan f.eks. ses hos Le Corbusier i hans Villa Savoye fra 1929-30, hvor den hvide oceandam-

17. "Myren" af Arne Jacobsen, 1952. En skellet tynd stol.

18. Let og luftig trappe, Rødovre Rådhus af Arne Jacobsen, 1954-56.

19. Det virtuelle univers er let, føjligt og hurtigt i og står i modsætning til materielt design der arbejder med materialernes struktur, tekstur, egenskaber og modstand i vilje til at blive formgivet.

20. Jonas Bohlin lette lamper af tyl Sverige. Se forside.

21. Teltet "Sky", design Monica Förster, Sverige 1999.

perliggende bygning er hævet op på tynde søjler (Piloties) og herved bliver svævende let, som et utøjlet fartøj parat til at lægge fra kaj. Her ligger også et ønske om at skabe design og arkitektur ud fra universelle principper, som hæver sig over det lokale. Idealet om det lette og af stedet uafhængig arkitektur fremkom som en modreaktion mod den nazistiske dyrkelse af den stedsbundne arkitektur. Lethedsidealet kommer tydeligt til udtryk i Arne Jacobsens bygninger og design, hvor der arbejdes med tynde skeletagtige strukturer og former, som "Myren" fra 1952 er et godt eksempel på. Letheden er forbundet med modernismens apoteose som abstraktion. Denne kølighed og abstraktion fortsætter i minimalismen, hvor ting på ingen måde må repræsentere, men først og fremmest er reducerede til ren funktion, struktur og mønster. Det ses kan ses hos Mies van der Rohe, i hans designmøbler og i hans curtainwall-bygninger; og i Donald Judds minimalistiske møbler og installationer.

Lethed i det højteknologiske samfund

Den moderne IT-teknologi er i sig selv også let og luftigt og hurtigt i forhold til den fysiske verden, der i modsætning til det virtuelle univers forekommer tung, fyldig og langsom. De fysiske produkter bliver udviklet i et tempo, der forsøger at holde trit med de nye IT-teknologiske muligheder, og det resulterer i et produktmarked, hvor der hele tiden presses nye produkter og produktversioner ud til forbrugerne.

Lethed i 1990'ernes skandinaviske design

I de sidste årtier har designere arbejdet videre med lethed, dels som videreførelse af den modernistiske tradition, og dels ud fra en mere poetisk, humoristisk kommentar:

Jonas Bolins lamper af tyl giver associationer til balletpigernes lette og svævende dans. Det er en spidsfindig bricolage-ide om at omprogrammere former fra et funktionsområde til et andet.

Jonas Bolin startede sin karriere som designer med at skabe en provokerende anderledes stol, der på en gang fungerede som en art installation og som et stykke funktionelt design – en stol. Det var tilbage i 1981. Siden da har Bolin lavet en lang række bemærkelsesværdige designgenstande, der meget ofte er blevet sjove, anderledes og humoristiske.

Et andet eksempel på en ny måde at arbejde med lethed på er teltet "Sky" skabt af Monica Förster i 1999. Her arbejdes der igen på at omforme vores bilde af, hvordan et telt skal se ud. Teltet ligner en stor hvid sky og udfylder herved ikke blot en funktion, at skabe ly for nogle på tur, men bliver også et poetisk tegn på noget af det mest lette, flygtige og udefinerlige, vi kender – skyen.

Synlighed

“Når jeg har taget synligheden med i min liste over værdier vi må værne om, er det for at gøre opmærksom på den risiko vi løber for at miste en grundlæggende menneskelig evne, evnen til at se skarpe billeder med lukkede øjne, til at få farver og former til at dukke frem.”

(Italo Calvino, “Amerikanske forelæsninger”)

Italo Calvino er optaget af synlighed på flere forskellige måder. Han er optaget af de billeder, som en tekst kan skabe, og af de forskellige blikformer på verden, som kan udtrykkes i en tekst, i visuel kunst, arkitektur eller genstande. Synlighed i Calvinos forstand handler både om den synlige verdens genstande, tegn og strukturer og de indre mentale billeder, som kunsten kan mane frem.

Italo Calvino er optaget af den synlige verdens mangfoldige overflader og variationer, men han tegner også visuelle strukturer og billeder af det, der normalt ikke er synligt: udvekslinger, blikke og konflikter på kryds og tværs af det æstetiske og sociale rum.

Calvino gør opmærksom på, at det at se er en fortolkende proces. Den mentale biograf aktiveres af den synlige verden, f.eks. design og kunsthåndværk. Calvinos pædagogiske vision er at hjælpe os til “at visualisere og definere vores egen indre vision, uden at kvæle den og uden at lade den styrte ud i en kaotisk labil fantasering.”

Design og synlighed

Design er på en gang en synliggørelse af en funktion, et tegn, et blik og en forestillingsverden, måske en utopi. Design er en anskuelse af verden og er et arbejde med det synlige materie på en sådan måde, at brugerens forestillingsevner og fantasi inddrages. I udstillingen “Scandinavian design beyond the myth” lægges der vægt på synligheden i design som konkret synlighed.

I traditionelt skandinavisk design blev der lagt vægt på at skabe et behageligt lys, der ikke blændede, og som ikke skabte hårde skygger, men bløde modulerede overgange. Det ses ikke mindst hos den danske designer P.H., hvis lamper er indbegrebet af disse kvaliteter. Som reaktion mod dette har de yngre designere været optaget af at gøre det usynlige synligt. Harry Koskinen, der er en af Finlands unge succesfulde designere, skabte i 1997 lampen “Bloc”, der ligner en lysende isblok. Han har skabt en poetisk og billedrig lampe, der synliggør pæren frem for at skjule den.

I Anna von Schewens højtalere fra 2001 ses en leg med funktion og synlighed, idet vi ved første øjekast slet ikke vil opfatte dem som højtalere, men måske snarere som nogle skulpturer eller bizarre puder. Her leges der med hele vores ide om at kunne afkode et objekts funktion. Resultatet er blevet disse smukke højtalere, som man også kan bruge som puder og derved få musikken direkte ind i øret.

22. “Bloc” af Harri Koskinen. Lyskilden bliver synlig.

23. Pacatti Motorcykel af Fabio Tagliani.

24. Tatlins tårn, USSR af Vladimir Tatlin, 1920.

25. Mies van der Rohe, Seagram Bygningen, USA 1954-56.

Hurtighed

“Motoriseringens århundrede har fastslået hurtigheden som målbar værdi og hastighedsrekorderne markerer maskinernes og menneskenes fremskridt. Men sindets hurtighed kan ikke måles... Sindets hurtighed har en egen værdi, fordi det frembringer en særlig glæde hos den som frembringer den.”

(Italo Calvino, "Amerikanske forelæsninger")

Hurtighed er et begreb, der er forbundet med sin modsætning, langsomhed. For Italo Calvino er hurtighed forbundet med sindets bevægelighed. Han er opmærksom på, at hurtighed også kan være et udtryk for rastløshed og flygtig tilfældighed og årsag til glemsel. Men i den hurtigt tænkte tanke eller ide kan der også ligge en klarhed. Det hurtige udtryk er ikke nødvendigvis hovedløst. Calvino priser selv hurtigheden i sin litterære stil. I "De usynlige byer" skriver han i korte, præcise setninger i en hurtig fortællestil, der foretager bemærkelsesværdige, hurtige spring og sammenkoblinger; således at vores evne til at fantasere og skabe associationer vækkes.

Hurtighedens design i det 20. og 21. århundrede

Designere og arkitekter har gennem det 20. og 21. århundrede været optaget af hurtigheden. Der er en direkte sammenhæng mellem vores fascination af hurtighed og den tiltagende industrialisering. Det 20. århundrede har været besat af at slå sine egne hastighedsrekorder; og det stigende tempo har haft direkte indflydelse på formgivningens udvikling. Den stigende hastighed har afgørende betydning for, hvordan vi oplever bevægelse, rum, tid og materiale, og derfor har den en direkte indflydelse på formgivningens udvikling i det 20. århundrede. Designere og arkitekter har været tvunget til at forholde sig til det moderne samfunds rastløse krav om mobilitet, intensitet og hurtig bevægelse.

Fartglædens formgivning udmønter sig på meget forskellig vis. Først og fremmest har ingeniører og arkitekter været med til at opfinde og udforme det 20. århundredes fartmaskiner: biler, fly og rumraketter; og nyt, hurtigt kommunikationsdesign som telefoner, logoer, cd-rom'er, lysreklamer, mobilt design og computere. Hos modernistiske designere og arkitekter som Arne Jacobsen og Kjærholm implementeredes farten i formsproget gennem dyrkelsen af centrifugerende spiralbevægelser, roterende elementer, maskinelle former, fabriksramper, siddemaskiner, katapultsæder, flyvlette materialer og bevægelige spil med vand, lys og glas. Det moderne, industrielle design inkarnerer fart og bevægelse i såvel form som fremstilling. Den hurtige produktion kan aflæses i de metalliske overflader uden ornamentter; i den geometriske strengthed og i den matematiske klarhed.

26. Tapio Wirkkala, skål af birkekrydsfinér, fra 1951. Finland. Et skandinavisk design ikon.

BoblBee, rygsæk designet af Jonas Blankin, Sverige.

Volumen : $V = \frac{1}{3} \pi h \cdot (a^2 + a \cdot b + b^2)$

Krumme overflade : $O = \pi (a+b) \cdot \sqrt{b^2 + (h-a)^2} = \pi (a+b) \cdot c$

Nutidens hurtige skandinaviske designudtryk

I dag arbejder de yngre skandinaviske designere videre med hurtigheden i form og udtryk og modsætter sig derved en række af de gode gamle dyder som langsomhed, ægthed og fordybelse i skandinavisk design. Et af de gode eksempler på et moderne hurtigt designudtryk ses i rygsækken "BoblBee", designet af Jonas Blankin i 2000. Det er en forrygende rygsæk, der udstråler hurtighed, informationsteknologi og techno. Det er på alle måder fjeldrævens modsætning. Den er designet til det moderne bymenneske, som har sin bærbare computer og sine cd-skiver med sig rundt.

Skandinavisk design og langsomheden

I skandinavisk møbeldesign og kunsthåndværk har langsomhed i form af håndværk, materialefordybelse og formbearbejdelse været den faktor, der gav tingene deres særlige kvalitet, og som har gjort dansk design berømt i udlandet. Designere som Tapio Wirkkala, Alvar Aalto, Bruno Mathsson, Finn Juel, Hans Wegner og Børge Mogensen er med deres særlige kvalitet og finish forbundet med langsomhed. At bruge træ som materiale er i sig selv et udtryk for langsomhed. Hans Wegner taler på holistisk vis om, at "man skal være vokset op sammen med træet for at kunne forstå det". Bag snedkermøblernes perfekte og glatte fremtoning ligger en langvarig proces, der omfatter omhyggelig formbearbejdelse, konstruktion, samling, slibning, polering og overfladebehandling. Arbejdet kræver præcision og tålmodighed og tager hensyn til åreforløb og tæthed for at give træet liv og dybde.

Nøjagtighed

"Krystallet er med sine eksakte facetter og evne til at reflektere lyset en model for det fuldkomne, som jeg personlig har regnet som et emblem."

Italo Calvino ser også nøjagtigheden som en stor kvalitet i litteratur, kunst og design. Modsætningen til nøjagtighed er ubestemthed, det vage og uklare. Italo Calvino er optaget af geometri, formler, symmetrier, rækkefølger og kombinatorikker. Litteratur, design og kunst er for Calvino en udkrystallisering af tilværelsens mangfoldighed til en klar form. For Italo Calvino kan nøjagtigheden komme til udtryk på to måder: På den ene side gennem abstrakte skemaer, geometri og matematik, og på den anden side gennem en minutiøs beskrivelse af verdens fylde og mangfoldighed gennem et præcist sprog. Calvino vil begge dele på en gang; den kølige matematiske og abstrakte tilgang til verden reducerer opfattelsen af virkeligheden til næsten ingenting. På den anden side er verden så mangfoldig, at det tenderer til at blive kaos, hvis verden ikke ses gennem en styrende struktur, teori, geometri eller skema.

Nøjagtighed og design

I design er nøjagtighed særdeles vigtig. For at kunne skabe en form efter et indre billede eller en tegning kræves der præcision og nøjagtighed. Geometri, skala, balance og præcision er helt grundlæggende elementer i et arbejde med design. I modernismen har den matematiske og formelprægede side af nøjagtigheden præget udviklingen af design. Den nøjagtige beskrivelse af det mang-

31. Carina Seth-Anderson 1997 Sverige. Præcision og nøjagtighed.

32. Martin Bodelsen Kaldahl, Danmark 2002.

foldige finder man derimod snarere i det postmoderne, måske mest nøjagtigt og præcist formuleret i dekonstruktionen, der gennem nøjagtige podede og krydslagte strukturer og former bevidst arbejde med design, der kan indeholde mangfoldigheden.

Nøjagtigt skandinavisk design i 1990'erne

Carina Set Andersens "Glasvaser" fra 1997, der er formet som cylinderere, der stables inden i hinanden, er et ultimativt billede på, hvor stor skønhed der kan opstå af at arbejde med nøjagtighed og præcision. De stablede vaser bliver til en tårnlignende skulptur, der er det udtrykte billede på klarhed og nøjagtighed. Et andet eksempel på nøjagtighed er Martin Bodelsen Kaldahls sribede keramikvase "Andre planer" fra 2002. Han arbejder med en meget præcis form, der opnår et yderligere nøjagtigt udtryk gennem de præcise striber. Hele denne hvilende og balancerede orden sættes så i bevægelse gennem en række præcise udskydninger i formen. Herved dekomponeres det stramme, nøjagtige udtryk, og der indstiftes en rytme og forskydninger i strukturen. Det er gennem disse "forstyrrende elementer", at formen for alvor bliver interessant at se på.

Mangfoldighed

"Hvem er vi? Andet end en uendelighed af kombinationer, af erfaringer, oplysninger, læsninger og forestillinger? Hvert liv er en encyklopædi, et bibliotek, en inventarliste over genstande, en markedsplads for stilretninger, hvor alt til stadighed kan blandes og ordnes på ny på alle tænkelige måder."

(Italo Calvino om mangfoldighed i "Amerikanske forlægninger")

Calvino har øje for mangfoldigheden. Han interesserer sig både for klarhed, abstrakte formler og geometri, men også for det kaotiske liv, som udspiller sig imellem arkitektur, stjernebilleder, fysiske love og matematiske formler. Mangfoldigheden er for ham et æstetisk ideal, han vil tegne verden op i dens uigenomsigtighed og dens uendelige komplikationer og talløse facetter. Mangfoldigheden taler til vores nysgerrighed og opdagelseslyst – vi drages også mod det, som ikke er præcist og afklaret ved første øjekast, det som skal tydes og tolkes for at give mening.

I modernismens design har det mangfoldige udtryk ikke været det, man efterstræbte. Enhed, gennemskuelighed, konstruktionsmæssig klarhed og systematik og rationelle produktionsprocesser har været dens altovervejende kendetegn. Det var en æstetik, hvor maskinen og industriproduktionens formelprægede prototyper blev metafor for "det gode nye".

Modernismen har gennem længere tid været udsat for angreb, men også for nyfortolkning. Den amerikanske æstetiske teoretiker Rosalin Krauss har interesseret sig for modernismen og dens myter og etablerede forståelsesrammer og fortolkningspraksisser. I sin fornyende og radikale forskning omkring modernismens betydning lægger hun vægt på nogle af de labyrinthiske aspekter ved en række af modernismens hovedværker. Hun har blandt andet aflæst Mies van der Rohes Barcelona Pavillon fra 1929 som en bygning, der iscenesætter en leg med det centrumsløse rum og med antydninger af et labyrinthisk forløb, bygget op

34. Glas Block af Oiva Toikka, 1977. Finland.

ved hjælp af skærme. Herved aflæser hun et af modernismens hovedværker ud fra nogle helt andre fortolkningsprincipper end dem, man normalt vil bruge, og antyder, at der i modernismens klare univers ligger nogle modpotentialer, der inddrager det labyrintiske, komplekse og mangfoldige i sin struktur og form.

Mangfoldighed i skandinavisk design fra 1990'erne

Postmodernismen og de dekonstruktive bevægelser kan se som et opgør med modernismens snævre fornuftprægede doktriner, som i sin stræben efter stringens, klarhed og nøjagtighed kom til at holde andre form verdenen. I dekonstruktionen er hele ideen at frisætte de former, begreber, termer og ideer, som modernismen har holdt ude: det nonfunktionelle, det disprogrammerede og det sammensatte.

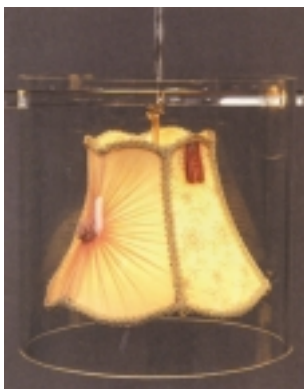
Udstillingen "Scandinavian design beyond the myth" sætter fokus det mangfoldige udtryk i 1990'ernes design. Et af de objekter er en glasblok skabt af Oiva Toikka fra Finland. En blok, hvis udtryk er både poppet og broget.

Det sammensatte

Dette er en kategori, som Calvino kun nåede at skitsere, før han døde, så det er ikke en klart beskrevet kategori. Men det er vigtigt for Calvino, at viden og erkendelsen af verden er sammensat. Han har været optaget af at beskrive de modsatrettede tilgange til verden, som han bevidst arbejder med i sine romaner gennem det, han kalder for flamme og krystal. Calvino ser krystallet som et billede på uforanderlighed og regularitet i specifikke strukturer. Flammen ser han som en form i konstant bevægelse. Han skriver:

"Krystal og flamme, to former for fuldkommen skønhed som øjet ikke kan ikke løsrive sig fra, to måder at vokse i tiden på, at forbruge den omkringliggende materie på, to moralske symboler på, to absolutter, to kategorier for klassificering hændelser og ideer, stil og følelser."

(Italo Calvino, "Amerikanske forelæsninger")

35. "Old News", designet af Liselotte Risell. Danmark 2002.

Med "Amerikanske forelæsninger" beskriver Calvino netop kategorier, som står i modsætning til hinanden, men som i deres sammensathed giver en rigdom i form og fortoning af virkeligheden i det æstetiske værk. Et godt eksempel på et sådant sammensat designobjekt kunne være Liselotte Risells lampe "old news" fra 2002, der meget præcist viser et sammenstød mellem gammelt og nyt, mellem to æstetiske idealer; det transparente, klare, nøjagtige over for den gulnede, draperede skærm. Et andet eksempel kunne være Ida Bjørks nyfortolkning af den norske sweater. Her arbejder hun bevidst med dekomposition, et uensartet sammensat mønster, der består af mange forskellige rødlige farvetoner og et utal af forskellige striketechnikker. Det er en sweater, der er irregulær, strittende og mangetydig, men alligevel velkomponeret.